

๘. บันทึกการเดินทางไปสืบหามากกลาง

โดย

พิฑูร มลิวัดย์

“หมากกลาง” เป็นผลไม้ชนิดหนึ่ง มีกล่าวไว้ในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง แต่เดิมมาเข้าใจกันว่า ผลไม้ดังกล่าวนี้หมายถึง “ขนุน” คือเข้าใจกันว่าชาวสุโขทัยสมัยนั้นเรียกขนุนว่า หมากกลาง ตามภาษาไทยใหญ่

แต่ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้วว่า พ่อขุนรามคำแหงและชาวไทยอาณาจักรสุโขทัยนั้นเป็น “ไทยน้อย” จึงไม่น่าจะนำภาษาไทยใหญ่มาเรียกผลไม้ที่นิยมกันแพร่หลายและรู้จักกันโดยทั่วไปเช่นนี้ และเมื่อพิจารณาเหตุถ้อยคำที่ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงโดยรอบคอบ ก็จะเห็นว่า เมื่อท่านกล่าวถึงผลไม้หรือป่าไม้ ท่านจะกล่าวรวมกันเป็นหมวดๆ หรือเป็นกลุ่มๆ เช่น หมากส้ม หมากหวาน, หมากม่วง หมากขาม, หมากพร้าว หมากกลาง, ป่าหมาก ป่าพลู, ป่าพร้าว ป่าลาง...โดยนัยนี้ “ขนุน” น่าจะรวมอยู่ในกลุ่ม “หมากหวาน” เพราะมีรสหวาน “หมากกลาง” น่าจะเป็นผลไม้ชนิดใกล้เคียงหรือกลุ่มเดียวกันกับ “หมากพร้าว”

ในไตรภูมิภค หรือไตรภูมิพระร่วง อันเป็นวรรณกรรมสุโขทัย โดยพระญาติไทยทรงนิพนธ์ขึ้น เมื่อ พ.ศ. 1888 ก็ไม่ปรากฏว่าท่านเรียกขนุนว่า “หมากกลาง” ท่านคงเรียกว่าขนุนอย่างที่เรารู้จักกันอยู่ในบัดนี้ เมื่อตรวจสอบตามหลักฐานทางภาษาศาสตร์ที่พระญาติไทยแปลมาก็พบว่า คำ ขนุน หรือ ป่าขนุน ในหนังสือไตรภูมิภคานั้น ท่านแปลมาจากคำบาลีว่า ปนสผล หรือ ปนสนัน ศัพท์บาลีนั้น ท่านมิได้แปลว่าหมากกลาง หรือป่าลางเลย ตามหลักฐานนี้ จึงน่าจะถือได้ว่าชาวสุโขทัยสมัยพระญาติไทยนั้น หากได้เรียกขนุนว่า หมากกลาง ไม่น่าจะเรียกขนุนอย่างในบัดนี้และโดยนัยนี้ จึงน่าจะอนุมานได้ว่า สมัยพ่อขุนรามคำแหง ก็น่าจะมิได้เรียกขนุนว่า หมากกลางน่าจะเรียกว่าขนุน เช่นเดียวกัน เพราะถ้าสมัยพ่อขุนรามคำแหงเรียกขนุนว่าหมากกลาง แล้วสมัยพระญาติไทยก็น่าจะเรียกตามด้วย โดยที่รัชสมัยพระญาติไทยก็ห่างจากรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงไม่ไกลนัก เพียงชั่วปู่ถึงหลานเท่านั้น ชื่อผลไม้ที่รู้จักทั่วไปอย่างนี้ เมื่อปู่เรียกอย่างใด หลานก็น่าจะเรียกตามอย่างนั้น คู่ไม่น่าจะเปลี่ยนแปลงเลย

เมื่อกรณีเวกส์ลัมและหลักฐานบางอย่าง ชวนให้เข้าใจว่า “หมากลาง” นั้น น่าจะมีชื่อนั้น ดังที่เคยเข้าใจกันมาดังกล่าวนี้ ข้าพเจ้าจึงได้พยายามสอบถามท่านผู้ทรงคุณวุฒิในทางประวัติศาสตร์ วรรณคดีและภาษาไทยโบราณมาเป็นเวลานาน ก็มีได้ทราบว่หมากลางนั้นเป็นอย่างไร มีอยู่ที่ไหน ครั้นต่อมา เมื่อปลายปี พ.ศ. 2514 ท่านศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ได้ให้ข้อสังเกตว่า “ที่พ่อขุนรามคำแหงบอกว่่าน้ำในตระพังโพย เมืองสุโขทัยนั้นใสและกินก็ก่กนน้ำโขงเมื่อแล้งนั้น น่าจะถือได้ว่่าน้ำบอกล่าถึงภูมิหลังของพระองค์ คือพระองค์อาจจะเคยอยู่ทางลุ่มแม่น้ำโขงหรือเคยเสด็จไปถึงแม่น้ำโขง และทรงเคยเสวยน้ำโขงเมื่อแล้งมาแล้ว” จากข้อสังเกตของท่านผู้นี้ ทำให้ได้ข้อคิดว่่า หากกรณีเป็นไปได้ตามนั้น หมากลางนั้นก็น่าจะได้มาจากทางลุ่มแม่น้ำโขง และอาจจะมียู่ในแถบนั้นจนบัดนี้ก็ได

เมื่อ พ.ศ. 2515 จึงได้ติดต่อสอบถามไปยังเจ้าคณะแขวงเมืองหลวงพระบางพระราชอาณาจักรลาว คือ ท่านหลักคำวีรวิสุทธิคุณ (ท่านสาธุใหญ่คำจันทร์) วัดแสนสุขาราม นครหลวงพระบาง ทอนแรกพระคุณท่านได้เมตตาอนุเคราะห์สืบสวนให้ข้อมูลพอเป็นทางสืบค้นว่่า บัดนี้หมากลางนั้น เป็นอย่างไร มีอยู่ที่ไหน ท่านยังไม่พบ แต่พระผู้ใหญ่และคนเฒ่าคนแก่เล่าให้ฟังว่่า สมัยก่อนนั้นแถบเมืองหลวงพระบาง หมากลางมีอยู่ทั่วไป นิยมปลูกไว้คู่กับมะพร้าวต่อมาพระคุณท่านได้สืบทราบจากท่านเจ้าคุณพระราชปริชาญาณมุนี เจ้าคณะจังหวัดหนองคายวัดศรีชะเกศว่่า หมากลางนั้น บัดนี้มีอยู่ที่จังหวัดนครพนม โดยท่านเจ้าคุณพระเทพรัตนโมลีเจ้าคณะจังหวัดนครพนม วัดพระธาตุพนม นำมาปลูกไว้ที่วัดของท่าน และได้เมตตาให้ข้าพเจ้าทราบเมื่อปลายปี พ.ศ. 2516

เมื่อสืบได้ความดังนี้แล้ว จึงได้ไปกราบนมัสการขอความอนุเคราะห์ท่านเจ้าคุณพระเทพสิทธิมุนี เจ้าคณะภาค 10 วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ เพื่อขอให้พระคุณท่านช่วยสืบให้ได้ความแน่นอนอีกครั้งหนึ่ง พระคุณท่านได้โปรดให้เลขานุการของท่าน คือพระมหาวรวิทย์ กงคปญฺญ สืบดูจึงได้ทราบความจริงว่่า หมากลางนั้น มีอยู่ที่บ้านท่าจำปา อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม และท่านเจ้าคุณพระพนมเจดียนุรักษ์ รองเจ้าคณะจังหวัดนครพนม วัดมะรุกราบม อำเภอธาตุพนม นำมาปลูกไว้ที่วัดท่าน 2 ต้น แล้วได้แจ้งให้ข้าพเจ้าทราบพร้อมทั้งรูปถ่ายต้นหมากลางจำนวน 1 แผ่น เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2517 ถึงสำเนาลิขิตของพระมหาวรวิทย์ กงคปญฺญ ดังต่อไปนี้—

- สำเนา -

ส่วนราชการ คณะสงฆ์ภาค 10

ที่ 13/2517

วันที่ 13 พฤษภาคม 2517

เรื่อง แจ้งการติดต่อก่อนกลาง

เจริญพร อาจารย์พิทร มลิวัดย์

ตามที่ท่านอาจารย์ได้ติดต่อก่อนเจ้าคณะภาค 10 เพื่อช่วยอนุเคราะห์ติดต่อก่อนกลางที่จังหวัดนครพนม นั้น ท่านได้มอบให้อาตมาดำเนินการติดต่อ ได้รับตอบยืนยันดังนี้.-

1. หมากลางมีที่บ้านท่าจำปา ตำบลท่าจำปา อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ตั้งรูปถ่ายซึ่งส่งมาพร้อมด้วยบันทึกนี้

2. ท่านเจ้าคุณพระพนมเจติยานุรักษ์ รองเจ้าคณะจังหวัดรูปที่ 2 เพาะชำไว้ 2 ต้น ยินดีจะมอบให้ตามความประสงค์

3. หากจะเดินทางไปดูและขอรับต้นที่เพาะชำไว้ในระยะนี้ เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดยินดีจะเป็นผู้นำทาง

ฉะนั้น จึงเจริญพรมาเพื่อทราบ.

ขอเจริญพร

พระมหาวรวิทย์ คงบุญไธ

(พระมหาวรวิทย์ คงบุญไธ)

เลขานุการเจ้าคณะภาค 10

สำเนาถูกต้อง
พิทร

เมื่อได้หลักฐานเป็นที่น่าสนใจครั้งนี้แล้ว จึงได้นำเสนออาจารย์เสนีย์ วิลาวรรณ หัวหน้าภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อพิจารณา ท่านเห็นเป็นหลักฐานทางวรรณคดีที่น่าสนใจยิ่ง จึงได้ทำเรื่องเสนออนุมัติต่อคณบดีคณะโบราณคดี เพื่อเดินทางไปบ้านท่าจำปา อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม และจังหวัดใกล้เคียงอื่นๆ เพื่อสอบสวนและศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ คณบดีคณะโบราณคดี จึงได้อนุมัติให้

อาจารย์เสนีย์ วิชาวรรณ และนายประทีป ชุมพล เดินทางไปราชการได้ตามที่เสนอ และได้เชิญข้าพเจ้าร่วมเดินทางไปเป็นวิทยากรด้วย การเดินทางไปสืบหมากลางจึงได้เริ่มขึ้น โดยคณะเราออกเดินทางโดยรถประจำทางจากกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2517 กลับถึงกรุงเทพมหานคร วันที่ 23 มิถุนายน 2517 ซึ่งมีรายการโดยสังเขปดังต่อไปนี้

วันที่ 21 มิถุนายน 2517

เวลา 07.50 น. ออกจากกรุงเทพมหานคร

เวลา 17.50 น. ถึงจังหวัดนครพนม

วันที่ 22 มิถุนายน 2517

เวลา 06.30 น. ออกจากจังหวัดนครพนม

เวลา 09.25 น. ถึงบ้านท่าจำปา อำเภอท่าอุเทน

โดยความอนุเคราะห์ของท่านเจ้าคุณพระเทพสิทธิมนี เจ้าคณะภาค 10 ได้นิมนต์พระมหาวรวิทย์ กงกปญโญ ซึ่งเดินทางไปราชการคณะสงฆ์ พักอยู่ที่วัดมหาธาตุ นครพนม ร่วมเดินทางไปเป็นผู้นำทางและอนุเคราะห์ในการอื่น ๆ ด้วย และด้วยความอนุเคราะห์ของพระคุณท่านทั้งสองนี้ การปฏิบัติงานของคณะเราจึงได้ดำเนินไปด้วยดี ได้รับความสะดวกและเป็นผลสำเร็จสมความมุ่งหมายทุกประการ

เวลา 07.15 น. เดินทางโดยรถแท็กซี่ถึงอำเภอท่าอุเทน ซึ่งอยู่ห่างจากจังหวัดนครพนมประมาณ 7 ก.ม. ได้ไปนมัสการท่านพระครูอนุรักษอุเทนการ เจ้าคณะอำเภอท่าอุเทนวัดสว่างอารมณ์ (วัดกลาง) ได้ขอนิมนต์ท่านร่วมเดินทางไปบ้านท่าจำปาด้วย เพราะท่านเป็นพระผู้ใหญ่ในอำเภอนี้ และทราบประวัติของหมากลางดี ท่านยินดีอนุเคราะห์ร่วมเดินทางไปด้วย ทำให้คณะเราได้รับความสะดวกยิ่งขึ้น

เมื่อไปถึงบ้านท่าจำปาแล้ว ได้ไปพบเจ้าของถิ่นหมากลาง คือ นายทอน จันนัน อายุ 60 ปี (เกิดวันที่ 9 สิงหาคม 2457) ท่านเจ้าคณะอำเภอท่าอุเทนได้แนะนำให้คณะเรารู้จักกับเจ้าของถิ่นหมากลางแล้ว นายทอน จันนัน ได้ชี้ให้ดูถิ่นหมากลาง ซึ่งปลูกอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงบริเวณบ้านของเขา คณะเราได้ตรวจดูลำต้น เปลือก ใบ และราก โดยละเอียดแล้วถ่ายรูปถิ่นหมากลางและเจ้าของไว้ ตามลักษณะทั่วไป เห็นได้ชัดว่า ถิ่นหมากลางต้นนี้ คือหมากพร้าว (มะพร้าว) ชนิดหนึ่งนั่นเอง แต่จะมีรสอย่างไร ไม่ได้ชิมดู

เพราะวันนี้ฝนตกพรำ ๆ อยู่ตลอดเวลา ทำให้ลำบากกลางคืน หากنحنเอาผลมารับประทานไม่ได้ จึงได้แก่แหวงนคูล ซึ่งอยู่สูงมากเท่านั้น นายทอน เล่าว่า หมากกลางคืนนี้ เมื่อแก่จัดแล้วจะมีรสมันเป็นพิเศษ แต่เปลือกหนากะตาเล็กและบาง เนื้อหนาพอสมกวน ผลขนาดมะพร้าว ก้านเป็นสามเหลี่ยม

นายทอน จันนั้น เล่าว่าต้นหมากกลางคืนนี้ นายคำซัน พ่อตาของเขาคือคนนำมาปลูกไว้ เมื่อประมาณ 50-60 ปีแล้ว ไม่ทราบว่านำมาจากไหน และผู้ปลูกมิได้บอกว่าเป็นหมากกลาง แต่คนบางคนสังเกตเห็นใบหมากกลางคืนนี้คอกหนาและพังกัน ผิดกับมะพร้าวทั่ว ๆ ไป จึงเรียกว่า “หมากพร้าวใบพัน” มีคนในหมู่บ้านนั้นคนหนึ่ง อายุประมาณ 60 ปี เล่าว่า เมื่อตนเป็นเด็กอยู่เคยวิ่งเล่นอยู่ตามบริเวณบ้านนายคำซัน เมื่อวิ่งเข้าไปใกล้หมากกลางคืนนี้ที่ไร มักจะถูกนายคำซันดุ และห้ามไม่ให้เล่นใกล้ต้นหมากกลางคืนนี้ ดูเหมือนนายคำซันจะรักและหวงแหนต้นหมากกลางคืนนี้เป็นพิเศษ

ท่านพระครูอนุรักษ์อุเทนการ เจ้าคณะอำเภอท่าอุเทน เล่าว่า หลวงชำนาญ อุเทนติตต์ บุตรพระศรีวิราช (บุญมาก) เจ้าเมืองท่าอุเทนคนสุดท้าย (ภายหลังต่อมาหลวงชำนาญ ได้อุปสมบทเป็นภิกษุอยู่ที่วัดโพธิ์ศรี อำเภอท่าอุเทน ถึงมรณภาพเมื่อ พ.ศ. 2511 อายุประมาณ 93 ปี) เล่าให้ท่านฟังว่า ที่บ้านนายทอน จันนั้น บ้านท่าจำปา นี้ มีหมากกลางคืนหนึ่ง รสอร่อยมาก และเคยพาท่านไปดู ท่านจึงรู้ว่า “หมากพร้าวใบพัน” ที่บ้านนายทอน จันนั้น นั้นเป็นต้น “หมากกลาง” ซึ่งก่อนนั้น ท่านพระครูไม่เคยเห็นต้นหมากกลางเลย เคยได้ยินแต่ญาติโยม คนเฒ่าคนแก่พูดกันว่า “หมากพร้าวหมากกลาง” เท่านั้น และไม่ได้สนใจ เพราะเข้าใจไปว่า เป็นคำพูดคล้องจองกันติดปากเท่านั้น

เมื่อได้สำรวจดูต้นหมากกลางและสอบถามประวัติ ได้ความละเอียดพอสมควรแล้ว คณะเราจึงได้ล่านายทอน จันนั้น เดินทางไปอำเภอธาตุพนมและอำเภอมุกดาหาร โดยออกจากบ้านท่าจำปา เวลา 10.15 น. ได้ส่งท่านเจ้าคณะอำเภอที่วัดกลาง แล้วเดินทางต่อไป

เวลา 10.45 น. ถึงวัดมะรุขาราม อำเภอธาตุพนม ได้ไปนมัสการท่านเจ้าคุณพระพนมเจติยานุรักษ์ รองเจ้าคณะจังหวัดนครพนม วัดมะรุขาราม ท่านได้มอบต้นหมาก

กลางที่ท่านนำมาปลูกไว้ให้ 1 ต้น ท่านเล่าว่าหมากกลางต้นนี้ ท่านนำมาจากบ้านนายทอง
จันนั้น บ้านท่าจำปา อำเภอท่าอุเทน ใต้ปลูกไว้หลายเดือนแล้ว และเนื่องด้วยท่านรอง
เจ้าคณะจังหวัดเป็นพระผู้ใหญ่ในถิ่นนี้ มีผู้คนเคารพนับถือมาก คณะเราจึงได้นิมนต์ท่าน
ร่วมเดินทางไปอำเภอมุกดาหารด้วย เพื่อจะได้รับเมตตาอนุเคราะห์จากท่าน ให้การสืบสวน
หมากกลางเป็นไปได้โดยสะดวก โดยออกจากวัดมรุกขนาราม เวลา 10.50 น.

เวลา 11.55 น. ถึงวัดศรีมงคลใต้ อำเภอมุกดาหาร

เมื่อไปถึงอำเภอมุกดาหารแล้ว พระมหาวรวิทย์ ได้นำไปนมัสการท่านพระครู
มงคล มุกดาหาร เจ้าคณะอำเภอมุกดาหาร วัดศรีมงคลใต้ ขณะนั้นทางวัดกำลังมีงานบวช
นาคหมู่ มีพระผู้ใหญ่ในเขตอำเภอนี้มาร่วมงานด้วยหลายรูป และมีผู้คนหลายตำบลมาร่วม
การกุศลเป็นจำนวนมากก่อนเข้านมัสการท่านเจ้าคณะอำเภอ คณะเราได้มีโอกาสสอบถาม
เรื่องหมากกลางกับพระเถระและผู้เฒ่าผู้แก่หลายท่าน ผู้เฒ่าผู้แก่บางคนเล่าว่า หมากกลางนั้น
น่าจะมียูอยู่ เพราะเคยได้ยินคนแถวฝั่งโขงบางตำบลเล่าว่า “หมากพร้าว หมากกลาง” เสมอ
แต่ไม่เคยสังเกตว่าหมากกลางนั้นเป็นอย่างไร พระอาจารย์ชั้นทอง เขมิโก วัดศรีมงคลใต้
ซึ่งเป็นพระผู้ใหญ่รูปหนึ่ง ก็เล่าให้ฟังทำนองเดียวกันว่า “แถวฝั่งของนี้ เคยได้ยินพ่อออก
แม่ออกเว้ากันเสมอ เวลาทำบุญว่า ให้เอาหมากพร้าวหมากกลางไปโสมบุญนำพินแก่.....”
แต่ท่านไม่ได้สนใจสอบถามว่าหมากกลางนั้นเป็นอย่างไร เพราะนึกว่าหมากกลางเป็นสร้อยคำ
ของหมากพร้าวเท่านั้น

เมื่อท่านเจ้าคณะอำเภอว่างแซกแล้ว คณะเราจึงเข้านมัสการได้เรียนถามท่านถึง
เรื่องหมากกลาง ท่านบอกว่า มีคนเล่าให้ฟังว่า หมากกลางนั้น บัดนี้มีอยู่ที่บ้านบางทราย
น้อย ตำบลบางทรายใหญ่ อำเภอมุกดาหารนี้ ห่างจากตัวอำเภอไปทางเหนือประมาณ
7-8 ก.ม. อยู่ทางทิศตะวันออกของทางหลวงแผ่นดินสายมุกดาหาร-นครพนม ห่างจาก
ทางหลวงไปประมาณ 6-7 ก.ม. ท่านบอกว่า เพียงแต่ใครนคนเฒ่าให้ฟังเท่านั้น จะเท็จ-
จริงอย่างไรไม่ทราบ และท่านเองก็ไม่เคยเห็นหมากกลางเลย หากสนใจก็ขอให้คณะเราไป
สืบดูเอง

ครั้นทราบเค้าเรื่องน่าเชื่อถือดังกล่าว คณะเราจึงตกลงเดินทางไปสืบดูตามคำแนะนำ
นำของท่านเจ้าคณะอำเภอมุกดาหาร โดยออกเดินทางจากวัดศรีมงคลใต้ เวลา 15.15 น.

ทรงไปยังหมู่บ้านบางทรายน้อย ตำบลบางทรายใหญ่ โดยมีท่านเจ้าคุณพระพนมเจดียนุรักษ์ เป็นผู้นำทาง เพราะพระมหาวรวิทย์ พักอยู่ที่วัดศรีมงคลใต้ และจะเดินทางไปราชการ คณะสงฆ์ที่จังหวัดอุบลราชธานี

พอไปถึงปากทางเข้าหมู่บ้านบางทรายน้อย ได้มีรถสองแถวคันหนึ่งวิ่งตามไล่ ๆ มาและเลี้ยวจะเข้าไปตามทางสายที่จะไปหมู่บ้านนี้ และมาหยุดรับส่งคนโดยสารใกล้ ๆ รถของเรา คณะเราจึงได้ถามระยะทางสภาพของทาง คนโดยสารคนหนึ่งบอกว่า จากนั้นไปถึงบ้านบางทรายน้อยระยะทาง 6 ก.ม. ทางก็พอสมควร รถแท็กซี่ไปได้โดยสะดวก ท่านเจ้าคุณพระพนมเจดียนุรักษ์จึงถามว่า “เป็นความจริงไหม ที่ว่าบ้านนี้มีหมากกลาง ?” นับเป็นโอกาสเหมาะที่จริง ๆ ที่ตามถูกคนรู้คนโดยสารคนนั้นจึงบอกว่า ที่บ้านบางทรายน้อยนี้มีหมากกลางจริง อยู่ที่สวนของพ่อผ้าย ขอให้ไปคุยได้

เมื่อทราบความจริงดังนั้นแล้ว คณะเราจึงรู้สึกดีใจและเดินทางต่อไปจนถึงหมู่บ้านดังกล่าว เวลา 16.45 น. ได้ไปพบนายผ้าย ชายชราอายุ 80 ปี เจ้าของต้นหมากกลาง ได้แนะนำตัวให้คนแก่รู้จัก และแจ้งความประสงค์ที่เดินทางมาให้ทราบ นายผ้าย บางทราย มีความยินดีพาคณะเราไปคุยต้นหมากกลาง โดยกล่าวแนะนำว่า “หมากกลางของพ่อมีอยู่ พ่อปลูกไว้ที่บึงหัน” เมื่อถึงต้นหมากกลางแล้ว คนแก่ก็บอกว่า “นี่ต้นหมากกลาง ต้นใหญ่ มีต้นเดียวเท่านั้น” คณะเราจึงตรวจดูลำต้น เปลือก ใบ และรากโดยละเอียด เห็นลักษณะเหมือนมะพร้าวทุกอย่าง จึงถามนายผ้ายว่า นี่ต้นมะพร้าวมิใช่หรือ ทำไมจึงเรียกหมากกลาง? คนแก่เจ้าของหมากกลางชี้แจงว่า ต้นเหมือนหมากพร้าวก็จริง แต่เมื่อกินดูแล้ว จะรู้เองว่าทำไมเขาจึงเรียกหมากกลาง และเล่าให้ฟังต่อไปว่า หมากกลางต้นนี้ตนเองได้นำมาจากบ้านนาคุ แขวงสุวรรณเขต ประเทศลาว “ที่ฝั่งของพุน” ปลูกไว้ที่นี่ประมาณ 30-40 ปีแล้ว

เมื่อสอบรายละเอียดต่าง ๆ พอสมควรแล้ว คณะเราได้ขอถ่ายรูปเจ้าของและต้นหมากกลางไว้ และขอให้คนอื่นขึ้นเอาลูกมารับประทานดู ได้ 4 ลูก เป็นลูกอ่อน 1 ลูก หัว 3 ลูก ได้ผ่าลูกอ่อนดู จึงพบว่าหมากกลางนี้เปลือกหนา กะลาบาง แต่ลูกอ่อนนี้ยังไม่มีเชื้อ น้ำไม่หวาน แต่กะลาอ่อนมีรสหวานมัน เปลือกชั้นในเปราะ มีรสหวานมันเป็นพิเศษ แตกต่างจากมะพร้าวทั่วไปมาก คนแก่เจ้าของหมากกลางจึงแนะนำว่า “หมากกลางอ่อนนี้ เอาเจ้าแจ่วแห้งแชบหลาย” ซึ่งหมายความว่า ลูกหมากกลางอ่อนนั้น ใช้จิ้มน้ำพริก

เป็นผักได้และมีรสอร่อยนัก แล้วบอกว่า เพราะเหตุนี้เองเขาจึงเรียกว่า “หมากกลาง” และบางคนไม่รู้จักชื่อ เมื่อได้กินแล้ว เห็นมันกรอบคล้ายแตง จมื่นน้ำพริกได้อย่างแยง เลยเรียกว่า “หมากพร้าวแตง” เมื่อสนทนากับคนแก่อารมณ์ดีพอสมควรแล้ว คณะเราจึงขอซื้อหมากกลางมา 2 หน่อ และหมากกลางหัวอีก 3 ลูก แล้วลาเจ้าของหมากกลางเดินทางกลับ โดยออกจากบ้านบางทรายน้อย เวลา 17.45 น.

เวลา 18.40 น. ถึงวัดมรุกษาราม ได้แวะส่งท่านเจ้าคุณพระพนมเจดียนุรักษ์ ได้ถวายหมากกลางหัวแก่ท่าน 1 ลูก และรับเอาต้นหมากกลางที่ท่านให้ไว้วันนั้นขึ้นรถมาด้วย จึงเป็นอันว่า การไปสืบหมากกลางครั้งนี้ ได้หมากกลางมา 2 หน่อ และต้นหมากกลางเล็ก 1 ต้น กับลูกหมากกลางหัว 2 ลูก (ได้นำมาที่มหาวิทยาลัยศิลปากรทั้งหมด)

เวลา 19.10 น. ถึงจังหวัดนครพนม

พักค้างคืน 1 คืน

วันที่ 23 มิถุนายน 2517

เวลา 16.30 น. เดินทางโดยรถประจำทางจากจังหวัดนครพนม

เวลา 21.50 น. ถึงกรุงเทพมหานคร

หมายเหตุ ต้นหมากกลางเป็นอย่างไร ลูกเป็นอย่างไร ให้ดูจากรูปถ่ายในท้ายบันทึกนี้ และจะเป็น “หมากกลาง” ชนิดที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกหรือไม่ ขอท่านผู้รู้ได้วินิจฉัยกันต่อไป หมากกลางที่ได้มาคราวนี้ได้ปลูกลงไว้ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ 1 ต้น ที่หอสมุดแห่งชาติ ท่าवासกี 1 ต้น และที่วัดมหาธาตุฯ ท่าพระจันทร์ 1 ต้น สำหรับหมากกลางหัว 2 ลูกนั้น ได้ผ่าชิมดูแล้ว เนื้อหนารสมันเป็นพิเศษ เปลือกหนา รสหวาน กะลาเล็ก บางมีคาเคียว รูปสวยมาก ถึงรูปถ่ายต่อไปนี้.

ต้นสูง กิ่งต้นหมากกลาง

TH 231

หมากกลาง

301